

УДК 349.6

ВІДНОВЛЕННЯ СТАЛОГО ЕКОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ ПОРУШЕНОГО ВНАСЛІДОК ТЕХНОГЕННОГО ВПЛИВУ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Кирєєва І.В.¹, к.ю.н., доц.

¹Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, Україна

Сталий екологічний розвиток держави є одним із важливих факторів забезпечення її безпеки. Для його забезпечення провадиться низка заходів, що мають відповідати сучасним реаліям екологічного стану держави. Так до таких заходів відносять: створення систем централізованого водопостачання у населених пунктах, що користуються привізною або неякісною питною водою; вдосконалення системи поводження з побутовими та промисловими відходами та створення потужностей із знешкодження та переробки згаданих відходів; систематичне корегування існуючих зборів за викиди забруднюючих речовин, залежно від їх обсягу й забруднення повітря та проведення їх щорічної індексації; зменшення обсягу суцільних рубок лісів; збільшення площі лісів шляхом виконання робіт з лісорозведення; поліпшення якості лісів та їх вікової структури; розширення мережі природо-заповідного фонду; збереження генофонду рослинного та тваринного світу в межах територій і об'єктів природо-заповідного фонду; забезпечення екологічно збалансованого природокористування в межах територій та об'єктів природо-заповідного фонду [1, с. 18]. Такі заходи є відповіддю на виклики-загрози екологічній безпеці. Так до основних загроз навколишнього середовища М. І. Адаменко та Н. Г. Кучук відносять:

- значне антропогенне порушення і техногенна перевантаженість територій України, зростання ризиків виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру;
- нераціональне, виснажливе використання мінерально-сировинних природних ресурсів як невідновлюваних, так і відновлюваних;
- негативні соціально-екологічні наслідки Чорнобильської катастрофи;
- погіршення екологічного стану водних басейнів, загострення проблеми транскордонних забруднень та якості води;
- загострення техногенного стану гідротехнічних споруд каскаду водосховищ на р. Дніпро;
- неефективність заходів щодо подолання негативних наслідків та іншої екологічно небезпечної діяльності;
- посилення впливу шкідливих генетичних ефектів у популяціях живих організмів, зокрема генетично змінених організмів, та біотехнологій;
- застарілість та недостатня ефективність комплексів з утилізації токсичних і екологічно небезпечних відходів [2, с. 160].

Разом із цим на сучасному етапі розвитку України надзвичайно важливими постають питання забезпечення екологічної безпеки країни тих техногенних факторів, які за сучасної історії України є новими викликами. Мова йде про наслідки терористичних дій країни-агресора.

Як справедливо підкреслює Р. Стрілець будь-який військовий конфлікт не має локального характеру, коли йдеться про довкілля. Екосистеми не можна розділити умовними кордонами, просто намалювавши їх на карті. Якщо руйнується природна рівновага в одній геолокації, це обов'язково відчує інша [3].

У перші дні повномасштабного вторгнення російські війська рухалися в межах наявної інфраструктури. Військові дії затягнулися — і тому росіяни змінюють тактику та готуються до тривалих протистоянь. Для цього вони формують бази та фортифікаційні споруди. Це означає, що вони просуваються вглиб природних територій: займають ліси та території природно-заповідного фонду. Рух важкої техніки, будівництво фортифікаційних споруд і бойові дії пошкоджують ґрунтовий покрив. Це призводить до деградації рослинного покриву та посилює вітрову та водну ерозію [4].

До негативних факторів ведення бойових дій для екосистеми як України так і світу в цілому відносять: ракетні обстріли. Під час детонації ракет та снарядів утворюється низка хімічних сполук – чадний газ, бурий газ, діоксид азоту, формальдегід тощо. Під час вибуху всі речовини проходять повне окиснення, а продукти хімічної реакції вивільнюються в атмосферу. Варто враховувати, що окупант обстрілює наші нафтобази, промислові підприємства, які використовують у своїй діяльності різні хімічні речовини. А це також десятки тисяч тон вивільнених в атмосферу шкідливих речовин. При цьому забруднене повітря не має кордонів. Викиди в атмосферне повітря, що були спричинені військовою агресією РФ на території України, переносяться, осідають та мають вплив на території інших держав, іноді на відстані в тисячі кілометрів [3].

Мінування територій. Розриви мін призводять до забруднення ґрунтів важкими металами – свинцем, стронцієм, титаном, кадмієм, нікелем. Це робить ґрунт небезпечним, а в деяких випадках – непридатним для подальшого сільськогосподарського використання. Також вибухи призводять до виникнення лісових пожеж. Тож знову повертаємося до проблем викидів в атмосферу і продовольчої безпеки. Циклічність наслідків та взаємопов'язаність процесів очевидна [3].

Наслідки обстрілів: забруднення та засмічення довкілля. Обстріли об'єктів промисловості та інфраструктури призводять до пожеж, які спричиняють додаткове забруднення повітря, ґрунту та води. Продукти горіння, які потрапляють, у повітря складаються з токсичних газів і твердих частинок. На цих об'єктах також буде значне забруднення ґрунту та води. Там, де були проведені заходи з гасіння пожежі, забруднення можуть включати залишки протипожежної піни. Російські війська атакують портову інфраструктуру вздовж узбережжя Чорного та Азовського морів і кораблі на якірних стоянках, що призводить до забруднення вод і поширення отруйних речовин у море. Нафтопродукти негативно впливають на морські біоценози, формуючи плівки на поверхні води, що порушує обмін енергією, теплом, вологою та газами між морем і атмосферою. Крім того, вони напряму впливають на фізико-хімічні та гідрологічні умови, викликають загибель риби, морських птахів і мікроорганізмів. Усі компоненти нафти токсичні для морських організмів. У нафти є ще одна побічна властивість. Її вуглеводні здатні розчинити низку інших забруднюючих речовин, таких як пестициди, важкі метали, які разом із нафтою концентруються в приповерхньому шарі та ще більше отруюють його. Металеві уламки снарядів, що потрапляють у довкілля, також не є безпечними та

цілковито інертними. Чавун із домішками сталі є найбільш поширеним матеріалом для виробництва оболонки боєприпасів та містить у своєму складі не тільки стандартні залізо та вуглець, а й сірку та мідь. Ці речовини потрапляють до ґрунту і можуть мігрувати до ґрунтових вод і в результаті потрапляти до харчових ланцюгів, впливаючи і на тварин, і на людей [5].

Охоплення бойовими діями значної кількості території України, зокрема й тієї, що належить до об'єктів та територій природно-заповідного фонду. За даними Міністерства захисту навколишнього середовища та природних ресурсів України, на 20 березня 2022 р. бойові дії проходили на території природно-заповідного фонду площею 12,4 тис. кв. км. А це становить третину всього природно-заповідного фонду України, зокрема на більшості територій водно-болотних угідь, що віднесені до сфери охорони у рамках Рамсарської конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення. Руйнування екосистем, забруднення ґрунтів та водного простору, зменшення біорізноманіття, зростання кількості шкідників у лісах – далеко не повний перелік екологічних проблем, з якими Україна зіштовхнеться вже після закінчення війни. Можна припустити, що майбутня екологічна катастрофа в Україні матиме не лише локальний, а й регіональний характер, оскільки забруднення водних та морських екосистем, підземних вод можливими радіаційними, хімічними чи токсичними відходами матиме транскордонний вплив на деякі країни Європи [5].

Також значною проблемою є знищення об'єктів тваринного та рослинного світу через викликані обстрілами пожежі, мінування морської акваторії тощо.

Перелічені акти агресії безпосередньо порушують норми природоохоронного законодавства України, а також низки міжнародних нормативно-правових актів. Відповідно до ч. 3 ст. 35 I Протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, який стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, прийнятого у 1977 році заборонено застосовувати методи або засоби ведення воєнних дій, які мають на меті завдати або, як можна очікувати, завдадуть широкої, довготривалої і серйозної шкоди природному середовищу [6]. Також, РФ, окрім екологічного законодавства України, грубо порушує Міжнародну конвенцію ЄЕК ООН «Про охорону та використання міжнародних водотоків та міжнародних озер», Конвенцію про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення (Рамсарської конвенції). Згідно з оцінками Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, на 20 березня 2022 р. загальна сума завданих російськими військами збитків становить 438,3 млн доларів США або 12,7 млрд гривень. І з кожним днем воєнних дій сума збитків суттєво зростає [5].

Таким чином, наразі значним фактором негативного впливу на стан техногенно-екологічної безпеки країни є здійснення терористичних дій країни-агресора, що спричиняють шкоду у вигляді руйнування природних екосистем, пошкодження ґрунтів, засмічення довкілля уламками снарядів, військової техніки, знищення фауністичного та флористичного біорізноманіття, забруднення та засмічення водних об'єктів, погіршення якості атмосферного повітря та інше. Перелічені фактори є безумовним порушенням норм як вітчизняного так і міжнародного законодавства, що має знайти відповідну фіксацію при правовій оцінці дій країни-терориста.

Представляється що до заходів відновлення сталого екологічного розвитку країни можна віднести: по-перше, посилення моніторингових заходів, наприклад, здійснення моніторингу стану довкілля в місцях фіксації злочинів країни-терориста, та фіксації наслідків завдання шкоди природним ресурсам; моніторинг наслідків ведення бойових дій на деокупованих територіях країни тощо. По-друге, посилення міжнародного співробітництва з питань відновлення екологічної безпеки України як фактору міжнародної екологічної безпеки. По-третє, залучення коштів країни-терориста до заходів з відновлення екологічної безпеки країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гребешков В., Габ А. Сталый розвиток довкілля в контексті техногенно-екологічної безпеки України. *Техногенно-екологічна безпека України: стан та перспективи розвитку / ТЕБ-2019: матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції*, Ірпінь, 04-15 листопада 2019 р. Університет ДФС України. Ірпінь, 2019. 360 с. С. 18-20.
2. Адаменко М.І., Кучук Н.Г. Техногенна та екологічна безпека. *Вісник ЛДУ БЖД*. №10. 2014. С. 158-162.
3. Стрілець Р. Бомба сповільненої дії: чому світ не може ігнорувати екологічні наслідки війни в Україні. *Українська правда. Життя*. 2022. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:M1tYVVP3JFkJ:https://life.pravda.com.ua/columns/2022/06/22/249216/&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua> (дата звернення: 07.09.2022 р.)
4. Омельчук О., Садогурська С. Природа та війна: як військове вторгнення Росії впливає на довкілля України. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Fody9ftY8sYJ:https://ecoaction.org.ua/pryroda-ta-vijna.html&cd=4&hl=ru&ct=clnk&gl=ua> (дата звернення: 07.09.2022 р.)
5. Перга Т.Ю. Екологічні наслідки війни Росії проти України. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:l0-2fN0eweUJ:https://ivinas.gov.ua/viina-ry-proty-ukrainy/ekolohichni-naslidky-viiny-rosii-proty-ukrainy.html&cd=9&hl=ru&ct=clnk&gl=ua> (дата звернення: 07.09.2022 р.)
6. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199?find=1&text=%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D1%96%D0%BB%D0%BB%D1%8F#Text (дата звернення: 07.09.2022 р.)